

**UKA 2016/88: Naalakkersuisut peqquneqassasut aasaanerani nalunaaquttap
nikittarnera pillugu, Namminersornerullutik Oqartussat Nalunaarutaat nr. 19, 5.
Oktober 2006-imeersup, atorunnaarsinneqarnissaannik, aalajangiiffigisassatut
siunnersuut.
pillugu**

siunnersuutip aappassaaneerneqarnerani

Inatsisinut Ataatsimiititaliap

ISUMALIUTISSIISUTAA

Suliaqarnermi Inatsisinut Ataatsimiititaliap uku inuttarai:

Inatsisartunut ilaasortaq Anders Olsen, Siumut, Siulittaasoq
Inatsisartunut ilaasortaq Michael Rosing, Demokraatit, Siulittaasup tullia
Inatsisartunut ilaasortaq Iddimangiiu Bianco, Inuit Ataqatigiit
Inatsisartunut ilaasortaq Laura Tàunâjik, Siumut
Inatsisartunut ilaasortaq Debora Kleist, Inuit Ataqatigiit

1. Siunnersuut tunuliaqutaalu pillugit

Aasaaneraniit ukiuuneranut nalunaaquttap nikisinneqartarnerata atorunnaarsinneqarnissaa siunnersuuteqartumit kissaatigineqarpoq.

Nunat aaqqissuussinermik taassuminnga atuisut allat ikummatissamik ileqqaaruteqartarnerat uagutsinnut iluaqusiisinnaangitsoq siunnersuuteqartup tikkuarpaa, tamanna ilaatigut nunami maani qaamasarnera allaanerummat ilaatigullu nukissiornikkut pilersorneqarnitta 70%-ia sinnerlugu erngup nukinganik pilersinneqartarmat.

Siunnersuuteqartup tamatuma saniatigut tikkuarpaa assersuutigalugu Island aaqqissuussinermut tassunga peqataangitsoq, soorluttaaq nunarsuarmit amerlanersaat aamma taamatulli peqataangitsut.

Kiisalu siunnersuuteqartup aasaaneranut ikaarsaartarnerup nassatarisartagai pillugit misissuisimanerit arlallit, ikaarsaartarnerup nassatarisartagaannik pitsaanngitsunik takutitsisut tikkuarpai, tassani ilaatigut uummammi taqqatigut milittooruteqarnissamut

ulorianartorsionerulertoqartarnera, imminut toquttoqartarnerata annertuseriaateqartarnera, angallannikkut sulinermilu ajutoortarnerit amerleriaateqartarnerat kiisalu suliamik naammassinissinnaanerup appariaateqartarnera tikkuarneqarlutik.

2. Naalakkersuisut akissuteqaataat

Naalakkersuisut akissuteqaamminni paasissutissiissutigaaat aasaanerani nalunaaqutaq Europa-mi tamangajalluinnarmi aammalu Amerikami avannarlermi, ikittuaraannaat ilaanatik, atorneqarmat.

Tamanna tunngavigalugu Naalakkersuisut isumaqarput aasaanerani nalunaaquttap atorneqannginnissaanut sanilliullugu, nunani innuttaasut, inuussutissarsiortut aamma Kalaallit Nunaanni oqartussaasut attaveqarfigisartagaanni amerlanerni aasaanerani nalunaaquttamik atuinerup malinnissaa, ataatsimut isigalugu, naapertuunnerusoq.

3. Allanguutissatut siunnersuut

Siullermeerinninnermi partii (Demokraatit) allanguutissatut siunnersuummik imaattumik saqqummiussipput:

Namminersornerullutik Oqartussat Nalunaarutaata nr. 19p, 5. Oktober 2006-imeersup atorunnaarsinneratigut aasaanerani nalunaaquttap nikittarneranut atatillugu iluaqutit akorngutillu misissorneqarnissaat pillugu Naalakkersuisut peqquneqarnissaannut inatsisartut aalajangiiffigisassaattut siunnersuut. Aamma misissoqquneqarpoq ullumikkut piffissamik naatsorsuisarnermut naleqqiullugu allaanerusumik atuilernissap iluaqutissartai akorngutaalu. Piffissamik naatsorsuutit UTC, UTC-3 aamma UTC-5 (tamarmik aasaanerani atuuttut) minnerpaamik misissuinermit ilanngunneqassapput.

Aasaaneranut ikaarsaartarnerup atorunnaarsinneqarsinnaanerata iluaqutissartai ajoqutissartaalu tamarmik qulaajarneqartariaqarneri nalilersortariaqarnerilu allanguutissatut siunnersuummut tunngavigitinneqarput. Partiip allanguutissatut siunnersuummik saqqummiussisup kissaatiginartippaa, nalunaaquttamik allamik malinnilissagaluarutta, tamanna soorlu assersuutigalugu Amerikap kangiani piffissamik atorneqartumik atuilissagaluarutta, taamaaliornerup pitsaaqutigisinnaasai ajoqutigisinnaasaalu misissuinermit ilanngullugit qulaajarneqarsinnaappata. Partiip allanguutissatut siunnersuummik saqqummiussisup innersuussutigaa tamatuma nassatarissagaa amerlanerpaat najugaqarfianni Kalaallit Nunaata kujataata kitaani ukiukkut silap qaamasarnera inuit sulisartut soraalerneranni takkuttassasoq taamaasillunilu pinngortitamukartoqarsinnaalissagaluartoq imaluunniit silamiiginnartoqarsinnaavoq taarsinissaata tungaanut. Taamaalippat peqqinnarnerusumik inuulissaagut.

4. Aasaanerani nalunaaquttamik nikisitsisarnermik aaqqissuussineq pillugu

Østrigi Tysklandilu siullerpaajullutik 30. april 1916-imi aasaanerani nalunaaquttamik nikisitsisarnermik atuilertut. Taamani sorsunnersuup siulliup kingornatigut ikummatissamik amigaateqarnerup nassataanik nukissamik sipaaruteqarnissaq siunertaasimavoq. Ukiup taassuma ingerlanerani kingusinnerusukkut aaqqissuussineq Europami nunani allani ilaatigullu Danmarkimi atorneqalerpoq, kisianni ingerlateqqinneqarani. Sorsunnersuup kingulliup nalaani aaqqissuussineq ilaatigut Danmarkimi eqqunneqaqqippoq, tassanittaaq attanneqanngitsoorluni. Nalunaaquttap aasaaneranut nikisinneqartarnera Danmarkimi aatsaat 1980-imi aalajangersimasumik atorneqalerpoq¹.

Ullumikkut nunat 70-it missaanniittut aaqqissuussinermik atuisuupput.

EU aasaanerani nalunaaquttap nikisinneqartarneranut 1996-imi assigiissaarivoq, taamaalilluni aasaanerani nalunaaquttamik nikisitsisarneq nunani EU-mut ilaasortaasuni tamani ataatsikkut piffissamilu assigiissumi pisalerluni. Ullumikkut malittarisassat EU-mi peqqussut (EU-direktiv 2000/84/EF), malillugu aalajangersagaapput. Peqqussut malillugu EU-Kommissioni ukiut tallimakkaarlugit aasaanerani nalunaaquttap ukiuni tulliuttuni tallimani aallartittarfissaa naasarfissaalu pillugit saqqummiussaqaartassaaq. EU-Kommissionip aalajangersagai malillugit ukiuunerani nalunaaqutaq malinneqartussaq oktobarimi sapaammi kingullermi aallartittassaaq. Tamanna martsimi sapaat kingulleq tikillugu atuutissalluni.

Aasaanerani nalunaaquttap nikisinneqartarnerata eqqunneqarneranut pissutaavoq ullup qaamarngata unnuup tungaanut sapinngisamik atorluarneqarnissaa.

Ullumikkulli aasaanerani nalunaaquttamik nikisitsisarnerup, nukissanik sipaaruteqarnissaq eqqarsaatigalugu, sunniutai killeqalernikuupput, tamanna innaallagialu ullumikkut qaammaqqusersornermut atorneqartoq qangaanerusumut sanilliullugu annikinnerummat. Pærit sipaaruitit kiisalu LED atorlugu qaammaqqusersuinerit allat siaruaasimanerisa innaallagissamik atuineq malunnaatilimmik annikillisissimavaat, qaammaqqusersuinerlu innaallagissamik atuinermut tamarmiusumut ilanngartuutaavallaarunnaarsimalluni.

Aaqqissuussinerup Danmarkimi innaallagissamik ukiumut atuineq, DONG Energy'p uuttortagai malillugit, taamaallaat procentip ataatsip missaanik appartittarpaa.²

Taamatut aaqqissuussinerup qanoq annertutigisumik nunami maani nukissamik sipaaruteqarnermik nassataqarnera pillugu Inatsisinut Ataatsimiititaliaq

¹ National Geographic 24. oktober 2015

² Berlingske 29. oktober 2012

paasissutissaateqanngilaq, siunnersuuteqartutulli maluginiarlugu nunami maani qaamanerup taarnerullu agguataagaanerit Europami nunat ilaanni agguataagaaneraniq allaanerusoq, taamatullu Kalaallit Nunaanni innaallagissap atornerqartup ilaa annertoorejussuaq erngup nukinganik nukissiorfinnit pisuusoq.

Pitsaanngitsumik sunniutaasinnaasut

Siunnersuuteqartumit tikkuarneqartutut ilisimatusarnikkut misissuinerit arlallit takutissimavaat, aasaanerani nalunaaquttamik nikisitsisarnermik aaqqissuussinerup sunniutigisinnaasai pitsaanngitsut arlallit. Sunniutit taakku sininnerup akornuserneqarneranik timillu pissusilersomeranik allannguinermik aallaaveqarnerat ilimagineqarpoq. Misissuinerit taakku ilaat aalajangiiffigisassatut siunnersuummut tunngavilersuutini oqaatigineqarput.

Ilanngullugu oqaatigineqarsinnaavoq, University of Coloradomi ilisimatuut aasaaneranut ukiuuneranullu nalunaaquttamik nikisitsinerup siuntingsiannguagut kingornatigullu ataasinngornermi siullermi napparsimavimmut unitsinneqartartut amerlassusaannik ukiut sisamat ingerlaneranni misissuisimasut. Misissuinerup 2014-imi ingerlanneqarsimasup takutippaa, aasaaneranut nikisitsinerup kinguninnguagut ataasinngornermi siullermi ataasinngornernut allanut naleqqiullugu uummatikkut ajornartorsiuteqarnissamut ulorianartorsiortoqartarnera 24 %-imik qaffasinnerusoq. Akerlianik ukiuuneranut ikaarsaarnerup kinguninnguagut ataasinngornermi uummatikkut ajornartorsiuteqaratarsinnaanermut ulorianartorsiortoqartarnera 21 %-imik appasinnerusoq – tamanna ullup nalunaaquttap akunneranik ataatsimik sivisuneruffiani.

Oqaatigineqarsinnaavortaaq Sverigemi Karolinska Institutimi misissuineq 2008-mi New England Journal of Medicinemi saqqummiunneqartoq. Misissuinerup takutippaa Sverigemi aasaaneranut ikaarsaarnermi sapaatip akunnerata siulliup ingerlanerani uummatip taqaasigut milittortarnerit agguaqatigiisillugu procentinik tallimanik qaffasinnerusartut. Ukiuuneranut ikaarsaarnermi taqqatigut milittooratarsinnaanermut ulorianartorsiorneq akerlianik appariaateqartarpoq. Taamaattorli ataatsimut isigalugu ukiuuneranut ikaarsaarnermi ulorianartorsiornerup appasinnerunera aasaaneranut ikaarsaarnermi ulorianartorsiornerulernermut sanilliullugu appasinneruvoq.

Aasaaneranut ikaarsaarnerup kinguneri pillugit misissuinerit tamarmiunngillat assortorneqarsinnaanngitsumik takutitsisut, misissuinerillu ilaat assortuussutaapput.

EU

Aasaanerani nalunaaquttap atornerqartarnera pillugu apeqqummut tunngatillugu, Naalakkersuisut siullermeerinninnermut akissuteqaataanni tikkuarneqartutut nunani, inuussutissarsiortut kiisalu Kalaallit Nunaanni oqartussaasut attaveqarfigisartagaanni amerlanerni aasaanerani nalunaaquttamik atuinerup malinnissaa, ataatsimut isigalugu

iluauqtissartaqarpoq. Taamaammat aalajangiiffigisassatut siunnersuutip matuma nalilersornissaanut atatillugu aasaanerani nalunaaquttap nikisinneqartarnerata iluauqtissartai ajoqutaasunit qanoq annertunerutiginerat pillugu EU-p isummersimanera isiginiassallugu soqutiginaateqarsinnaavoq.

EU-kommissioni 2007-imi, ilaatigut Europaparlamentimut, nalunaarusiamik saqqummiussivoq³, tassani aasaanerani nalunaaquttap nikisinneqartarneranut peqqussutip⁴ sunniutai sammineqarlutik. Nalunaarusiaq ilaatigut inerniliinernik imaattunik imaqarpoq:

- Aasaanerani nalunaaquttamik nikisitsisarneq nukissamik atuinermik annikillisaanermut tapiutaavoq. Sipaarutaasulli annikitsunnguupput naatsorsoruminaallutillu.
- Avatangiisinut sunniutit pillugit misissuinerit assigiinngitsunik tikkuussipput, inaarutaasumillu inerniliinissamut periarfissiinatik.
- Aasaanerani nalunaaquttamik nikisitsisarnermik aaqqissuussineq sunngiffimmi (silami) aliikkutaqartarsinnaanermut pitsaanerusumik periarfissiivoq.
- Sunniutaasartut eqqarsaatigalugit sammisami ilisimasat tunngavigalugit immikkut ilisimasallit naliliipput nalunaaquttap nikisinneqarneranut atatillugu naleqqussarniarnermi ajornartorsiutigineqartartut amerlanerit sivikitsuinnarmik atuuttartut ulorianaateqaratillu.
- Aasaanerani nalunaaquttamik nikisitsisarnerup biilertillunilu ajutoortarnerit amerlassusiisa imminnut attuumassuteqarsinnaanerat erseqqissumik uppersaatissaqanngilaq.

Kommissioni tamanna tunngavigalugu naliliivoq aasaanerani nalunaaquttamik nikisitsisarneq suli siunertaq naapertorlugu pitsaasuusoq. Kommissionip tassunga atatillugu paasivaa nunat ilaasortat arlaannaallunniit aaqqissuussap atorunnaarsinneqarnissaanik imaluunniit allangortinnissaanik kissaateqarnerminik ersersitsisimanngitsoq. Akerlianillu Kommissionip naqissuserpaa, aaqqissuussap naleqqussarneqarnerata attatiinnarneqarnera qanoq pingaaruteqartigisoq, taamaaliornermilu akunnermi niueqatigiinnermi atugassarititaasut pitsaanerpaat pilersillugit.

³ KOM(2007)739

⁴ EU-direktiv 2000/84/EF

EU-kommissioni malittuanik ulloq 17. maj 2010, Europaparlamentimut ilaasortap apeqquaqqaataanut akissummini⁵ nalunaarusiamut 2007-imeersumut innersuussivoq. Nukissamik sipaaruteqarnermut tunngatillugu nalunaarusiap siusinnerusukkut misissuisimanerit uppernarseqqippai, tassa innaallagissamik atuinnermut tamakkiisumut naleqqiullugu sipaarutaasut annikitsunnguusut. Assersuutigalugu Frankrigimi sipaarutaasoq atuinnermut tamarmiusumut naleqqiullugu taamaallaat 0,014 %-iusimavoq.

Kommissionip akissuteqaammimi ilaatigut oqaatigaa, aasaanerani nalunaaquttamik nikisitsisarnermik aaqqissuussinerup peqqissutsikkut ulorianartorsiortitsinernik nassataqartarnera kommissionip isummerneru malillugu uppernarsarneqanngitsoq. Kommissionip innersuussutigaa immikkut ilisimasallit akornanni isumaqatigiissutigineqartoq, aasaaneranut nalunaaquttamik nikisitsinermut atatillugu naleqqussarniarnikkut ajornartorsiutaasinnaasartut taamaallaat piffissami sivikitsumi atuuttartut, peqqissutsikkullu ulorianartorsiortitsineq ajortut.

Aammattaq Kommissioni tikkuussivoq aasaanerani nalunaaquttamik nikisitsisarnermik aaqqissuussineq nunat ilaasortaasut ernumassuteqarnissaannut tunngavissinngitsoq (Nunat ilaasortat arlaannaalluunniit aaqqissuussap atuuttup atorunnaarsinneqarnissaanik kissaateqarnermik ersersitsinikuunngilaq). Kommissionip taamaammat aaqqissuussap atorunnaarsinneqarnissaa tunngavissaqarsorinngilaa.

Europa-Parlamenti tamatuma kingorna (ulloq 24. marts 2015) "Aasaanerani nalunaaquttap nikisinneqartarneranik apeqqutip oqallisigeqqinnissaanut piffissanngorpa?" qulequtaralugu tamanut tusarniaasimavoq, tassani immikkut ilisimasallit aasaanerani nalunaaquttap nikisinneqartarneranik aaqqissuussinerup angallassinermut, takornariaqarnermut, Europami suliffissuaqarnermut, peqqissutsimut kiisalu ikummatissamik sipaaruteqarnermut sunniutigisinnaasai pillugit ilisimatusaatit inernerinik saqqummiussillutik. Immikkut ilisimasallit saqqummiussaasa ilaat arlaqartut aaqqissuussinerup nassatarisinnaasanut pitsaanngitsunut tunngassutilinnik sammisaqarput.

Kingullertigut EU-kommissær Violeta Bulc ulloq 5. oktober 2016 oqaaseqarpoq, aaqqissuussap maannakkut atuuttup sunniutai pillugit atorfilittani misissueqqissaarniartut.

5. Inatsisinut Ataatsimiititaliap inassuteqaataa

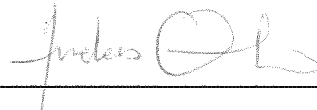
Ataatsimiititaliami amerlanerussuteqartut Siumumeersut Inuit Ataqtigiinneersullu Naalakkersuisut akissuteqaataannut innersuussillutik siunnersuuti itigartitsissutigineqarnissaa inassutigaat.

⁵ E1948-2010

Ataatsimiititaliami amerlanerussuteqartut Siumumeersut Inuit Ataqaatigiinneersullu atatillugu Demokraatit allannguutissatut siunnersuutaasa itigartitsissutigineqarnissaa inassutigaat.

Ataatsimiititaliami ikinnerussuteqartut Demokraatineersut allannguutissatut siunnersuummik saqqummiussipput, allanngutissatullu siunnersuutip tunngavilersuutaanut innersuusillutik allannguutissatut siunnersuutip akuersissutigineqarnissaanut innersuussipput.

Inatsisinut Ataatsimiititaliap taamatut oqaaseqaateqarluni siunnersuut aappassaaniigassanngortippaa.

Anders Olsen
Siulittaasoq
Siumut

Laura Tåunâjik
Siumut

Michael Rosing
Demokraatit

Debora Kleist
Inuit Ataqaatigiit

Iddimanngiuu Bianco
Inuit Ataqaatigiit